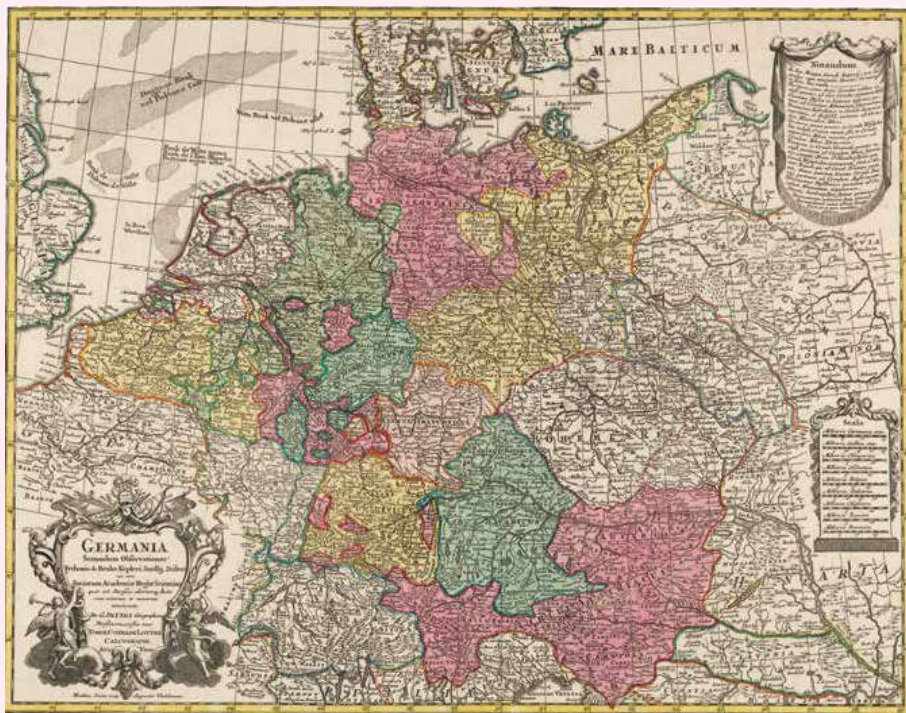

Kirchenbücher & Standesämter

Kaart van Duitse staten. Mattheus Seutter, circa 1770. Coll. Rijksmuseum

Onderzoek doen naar familiegeschiedenis in Duitsland kan veel resultaten opleveren maar het is niet zo eenvoudig. In dit artikel worden een aantal online platforms besproken die de lezer kunnen helpen bij onlineonderzoek. Auteur Fritz Juengling

W ie onderzoek doet naar zijn voorouders vindt de meeste informatie in documenten uit kerkregisters en uit de burgerlijke stand. In de kerkregisters is vooral informatie over doop, huwelijk en overlijden te vinden. De burgerlijke stand biedt documenten over geboorte, huwelijk en overlijden. Halverwege de zestiende eeuw begonnen met het bijhouden van kerkregisters. Dit was ten tijde van de reformatie, die Duitsland in haar greep kreeg en leidde tot drie hoofdstromingen binnen het christendom: het katholicisme, het lutheranisme en het calvinisme. Iedere groep hield eigen registers bij. Deze deden ook dienst als burgerlijke stand, die toen nog niet bestond. Met de vrede van Augsburg in 1555 werd voortaan het principe van *cuius regio, eius religio* ('wiens gebied, diens godsdienst') aangehouden en bepaalden vorsten de godsdienst op hun grondgebied en van hun onderdanen. In 1876 werd in heel Duitsland een burgerlijke stand ingevoerd. In sommige delen van het land werd echter al langer een burgerlijke stand bijgehouden, zoals in Pruisen (vanaf 1874) en in gebieden ten westen van de Rijn, die rond 1800 tijdens de Franse oorlogen door Frankrijk waren ingenomen. Hoewel de Fransen al in 1815 uit Duitsland waren vertrokken, bleven veel plaatsen een burgerlijke stand bijhouden.

Meyersgaz.org

Om te kunnen zoeken in kerkregisters of de burgerlijke stand moet je eerst de naam van de plaats, parochie of kerkelijke gemeente weten. Het belangrijkste geografische woordenboek in Duitsland is *Meyers Orts- und Verkehrslexikon des Deutschen Reichs*. De bedoeling van dit boek was om alle plaatsen in het Duitse Keizerrijk (1871-1918) te beschrijven. Van elke plaats wordt vermeld waar hij ligt, in welke staat en bestuurs-eenheden, waar de burgerlijke stand was gevestigd en welke parochies of kerkelijke gemeentes er waren. *Meyers Orts- und Verkehrslexikon* staat nu online en is te vinden op meyersgaz.org. Hier is niet alleen de volledige, geïndexeerde tekst van het geografische woordenboek in te zien maar nog veel meer. Bij de tekst is toelichting toegevoegd en een verklaring van de afkortingen. Ook de kaarten uit *Karte des Deutschen Reichs*, die uit dezelfde tijd dateren, zijn toegevoegd en met één muisklik te doorzoeken. Op meyersgaz.org zie je een zoekvenster. Typ hier de plaatsnaam in. Je kunt hierbij gebruikmaken van de wildcard * (asterisk). Als je bijvoorbeeld zoekt op '*gheim' kom je uit bij 'Balgheim',

'Bergheim', 'Bietigheim', 'Billigheim' en alle andere plaatsnamen die op 'gheim' eindigen. Als je alleen het begin van de plaatsnaam intypt, krijg je alle plaatsnamen met dezelfde beginletters. Umlauts mogen weggelaten worden: de zoektermen 'Munchen' en 'München' leveren beide 'München' op. Het is niet mogelijk om in plaats van de umlaut een 'e' na de klinker te schrijven ('ü' als 'ue'). Dit levert geen resultaten op. Als je een plaatsnaam intypt, krijg je een lijst te zien van alle plaatsen met die naam. Met behulp van de bestuurs-eenheden kun je de juiste plaats selecteren. Je kunt de resultaten filteren op regio met het uitschuifmenu. De regio's zijn de verschillende staten/provincies van het Duitse Keizerrijk. Door te filteren verklein je het aantal resultaten en is het gemakkelijker de juiste plaats te vinden. Klik op de plaats die je zoekt voor meer informatie.

Plaatsnaampagina

Je komt nu op de plaatsnaampagina. Je ziet de plaatsnaam en de verschillende bestuurs-eenheden. Je krijgt de plaatsnaam te zien zoals die is opgenomen in Meyer, een afbeelding van het trefwoord, toelichting bij de afbeelding en een kaartje. Op de afbeelding is alleen bestuurlijke en kerkelijke informatie te zien. De toelichting is handig voor wie het Duits niet beheerst of niet bekend is met de oude bestuurlijke terminologie. Hier wordt bijvoorbeeld uitgelegd wat de termen *Kreis*,

Bezirkskommando en Landgericht beteken. Als je op 'View entry on PDF of the original page' klikt, krijg je de volledige pagina te zien waarop de plaatsnaam genoemd wordt. Klik op 'Show previous and next entry' om ook de voorgaande en de volgende plaatsnaam te zien. Als er in Meyers addendum correcties zijn toegevoegd, wordt dat hier aangegeven.

Kaart

Wanneer je de informatie op deze pagina hebt doorgelezen, klik je in het menu op 'Map' of op het kaartje. Je krijgt nu je plaats te zien op de *Karte des Deutschen Reiches*. Als je in de rechterbovenhoek op 'Toggle Historical Map' klikt, kun je switchen naar Google Maps. Dit is vooral handig als je in Polen of andere gebieden in het vroegere Duitse Keizerrijk zoekt die nu in andere landen liggen, om zo de huidige, dat wil zeggen niet-Duitse, plaatsnaam te achterhalen. Als je de muis boven 'Toggle Historical Map' houdt, verschijnt er een menu. Zodra je de opties in dit menu aanvinkt, zie je dat er op de kaart punten gemarkeerd worden, bijvoorbeeld de nabijgelegen *Standesämter* (burgerlijke stand), parochies, kerkelijke gemeentes of synagogen. Zo kun je binnen een straal van dertig kilometer parochies of gemeentes vinden als je in een groter gebied wilt zoeken. Als je op de markeringen klikt, verschijnen de bijbehorende plaatsnamen. In plaats van een puntmarkering kan er ook een rode cirkel verschijnen. Dat betekent dat er nog geen geocode voor de locatie is en er geen exact punt op de kaart is aan te wijzen, maar dat wat je zoekt binnen de rode cirkel ligt. Het toevoegen van de kaarten is nog niet voltooid. Voor veel plaatsen is de kaart nog niet beschikbaar. Je zult dan een grote plaats in de omgeving moeten opzoeken en dan de kaart slepen naar de plaats die je zoekt.

Kerkelijk

Klik op 'Ecclesiastical' en je krijgt kerkelijke informatie te zien. Bovenaan zie je waar de parochies en kerkelijke gemeentes liggen die bij je plaatsnaam horen. Ook deze informatie is nog niet volledig ingevuld en nog niet voor alle plaatsnamen beschikbaar. Je ziet ook een tabel met alle plaatsen binnen een straal van dertig kilometer waar zich een parochie, kerkelijke gemeente of synagoge bevindt. Zo kun je parochies of gemeentes vinden als je in een groter gebied zoekt. Dit is dezelfde informatie die je ook onder 'Maps' kunt vinden, maar in een andere vorm weergegeven. Een nadeel van Meyer is dat als een plaats geen eigen parochie of kerkelijke gemeente had, er niet wordt aangegeven waar die dan wel was. FamilySearch is echter zo vriendelijk geweest om deze informatie uit hun eigen bestanden ter beschikking te stellen. In het menu tref je onder 'Related' een lijst met plaatsnamen aan, waarbij je plaatsnaam genoemd wordt als een andere bestuurs eenheid of

ander rechtsgebied, zoals *Amtsgericht*, *Standesamt*, *Landgericht* enzovoorts.

Als je de juiste parochie of kerkelijke gemeente hebt gevonden, is de volgende stap het vinden van documenten. Er zijn vier grote onlinebronnen die erg handig zijn om te gebruiken.

FamilySearch.org

FamilySearch bevat miljarden digitale afbeeldingen en registers, zowel kerkelijk als burgerlijk. Deze site wordt ondersteund door de mormonen en is volledig gratis te gebruiken. Om alle functies van deze site te kunnen gebruiken, zoals het bekijken van afbeeldingen, moet je wel een account aanmaken. Dit brengt geen verplichtingen met zich mee. Om alle documenten van een bepaald rechtsgebied of bepaalde

Doopinschrijving van Ludwig van Beethoven, 17 december 1770. Coll. Stadtarchiv Bonn

Kirchenbücher, oftewel: Duitse dtb-registers. Coll. Adobe Stock

bestuurs eenheid in FamilySearch te vinden, log je in en volg je deze stappen: > FamilySearch.org > Onderaan de pagina kun je de taal instellen. Kies 'Nederlands' > Klik op 'Zoeken' en er verschijnt een menu > Klik op 'Catalogus' > Typ de plaatsnaam in het zoekvenster (FamilySearch houdt de plaatsnamen aan zoals ze staan in Meyer voor de periode 1871-1918) > Maak een keuze uit de lijst met soorten documenten. Om op een specifiek persoon te zoeken in FamilySearch, log je in en volg je deze stappen: > FamilySearch.org > Klik op 'Zoeken' en er verschijnt een menu > Klik op 'Documenten' > Typ een naam in het zoekvenster. Veel documenten zijn geïndexeerd en

beschikbaar als afbeelding. Er zijn ook documenten die alleen geïndexeerd zijn of waarvan alleen maar een afbeelding beschikbaar is. Als je gebruikmaakt van de *Family Tree* op FamilySearch, kun je afbeeldingen direct linken aan je eigen stamboom. Helaas zijn veel afbeeldingen geblokkeerd en kunnen die alleen in de mormoonse *Family History Centers* worden ingezien.

Ancestry.com

Ancestry is een betaalsite met miljoenen documenten, zowel kerkelijk als burgerlijk. Om alle documenten van een bepaald rechtsgebied of bepaalde bestuurs eenheid in Ancestry te vinden, log je in en neem je de volgende stappen: > Ancestry.com > Klik op 'Search' en er verschijnt een menu > Klik op 'Card Catalog' > Klik onder 'Filter by Location' op 'Europe' > Klik onder 'Filter by Location' op 'Germany' > Maak een keuze uit de lijst met soorten documenten of filter de resultaten

verder door een staat te kiezen. Ancestry heeft de documenten opgenomen onder de naam van de huidige Duitse deelstaten > Als je filtert op deelstaat verschijnt er een lijst met plaatsnamen in die staat en soorten documenten. Kies de gewenste documentenset. Om op een specifiek persoon te zoeken bij Ancestry log je in en neem je de volgende stappen: > Ancestry.com > Klik op 'Search' en er verschijnt een keuzemenu > Klik op 'All Collections' > Typ een naam in het zoekvenster.

www.archion.de

Archion.de

Archion is een abonneesite waarop protestantse kerkelijke documenten uit Duitsland en de voormalige oostelijke provincies te vinden zijn. Hun documenten zijn voornamelijk van de *Evangelische Kirche* maar ook van de mennonieten. De interface is in het Engels en Duits beschikbaar. Je kunt zoeken in de collectie of browsen. Er worden nog steeds nieuwe documenten toegevoegd. Om de documenten op Archion te bekijken moet je een abonnement hebben maar je hoeft niet in te loggen om te kunnen zien welke documenten beschikbaar zijn. Om te zoeken: > Archion.de > Klik op 'Search' > Typ de plaatsnaam in de zoekvensters met 'Text and/or Location' > Klik op 'Search' > Kies een documentenset uit de gewenste periode en van het gewenste type. Om te browsen: > Archion.de > Log in > Klik op 'Browse' > Kies het 'Archive' in de kolom links. Kies telkens de juiste juridische of bestuurlijke eenheid in de verschillende kolommen die verschijnen tot je bij de documentensets komt > Kies de gewenste set.

Matricula

Op data.matricula-online.eu zijn vooral katholieke documenten uit Oostenrijk, Duitsland, Luxemburg en een aantal aangrenzende landen te vinden. De interface is beschikbaar in het Engels en Duits. Het gebruik van de site is gratis en je hoeft geen abonnement te hebben of in te loggen. Er zijn verschillende manieren om documenten te zoeken. Om op plaatsnaam te zoeken volg je deze stappen: > data.matricula-online.eu/en/ > Klik op het blok met het vergrootglas > Typ bij 'Place' de plaatsnaam in > Kies uit de lijst met parochies en kerkelijke gemeentes de juiste parochie of gemeente en de periode. Je kunt ook zoeken met behulp van een kaart: > data.matricula-online.eu/en/ > Klik op het blokje met het boek > Klik rechts op 'Germany' of op de kaart op een rode stip op de plaats waar je zoekt. Als je op een stip klikt, verschijnen er verschillende parochies. Klik tot de gewenste parochie is gevonden > Klik op de naam van de parochie en er verschijnt een lijst met kerkboeken > Kies het gewenste documenttype en jaartal.

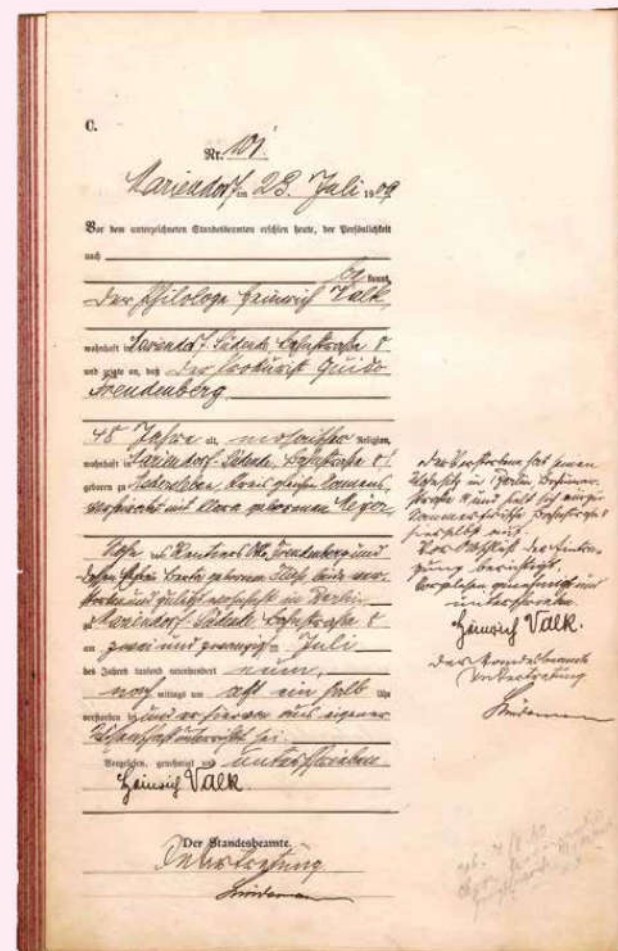
Wiki

Als je de documenten eenmaal hebt gevonden, heb je misschien nog meer informatie nodig om de gegevens in de documenten te kunnen verwerken. Er zijn twee online wiki's en een forum met nuttige informatie. 1) Familysearch.org/wiki/en/Main_Page is een gratis website met zo'n 94 duizend artikelen over allerlei genealogische onderwerpen. Het handigst zoek je door de naam van het land of de provincie in het zoekvenster in te vullen. Zo kom je bij de portal van het betreffende gebied. Op deze pagina staan alle artikelen in de FamilySearch-wiki en links naar andere sites over onderwerpen zoals documentsoorten, bestuursseenheden, uitleg over het lezen van handschriften en nog veel meer. Er is ook een Duitstalige FamilySearch-wiki maar die bevat op dit moment nog geen vijfhonderd artikelen. 2) Wiki-de.genealogy.net is een van de grootste online wiki's. Het gebruik is gratis en je hoeft niet in te loggen. Het is onderdeel van genealogy.net, dat ook bekend staat als compgen.de. De volledige site bevat *Ortsfamilienbücher*, adresboeken en nog veel meer. De wiki zelf bevat artikelen over talloze onderwerpen en helpt de onderzoeker om zelfstandig onderzoek te doen. De site is in het Duits. Er bestaat ook een Engelstalige versie, dit is geen vertaling van de Duitse site maar een losstaand project.

Family Search Community

Op community.familysearch.org, een website die wordt gesteund door FamilySearch, kun je berichten sturen en vragen stellen, documenten posten om te laten vertalen en op de hoogte blijven van nieuws uit de wereld van de genealogie. De site is gratis en gebruik brengt geen verplichtingen met zich mee. Wel moet je je gratis registreren. Om je bij een groep aan te sluiten volg je deze stappen: > community.familysearch.org > Log in > Klik op 'Groups' in de blauwe balk rechtsonder aan de pagina > Je kunt nu browsen door de lijst met groepen of de naam van het land in het zoekvenster invullen. Interessant zijn bijvoorbeeld de groepen 'Germany' en 'Belgium, Luxembourg, and the Netherlands' > Klik zodra de groep verschijnt op 'Join' > Boven aan de pagina klik je op 'My Feed'. Dit brengt je op de homepage van de community-website, waar je een lijst ziet van jouw groepen > Klik op de groep waarmee je aan de slag wilt. Controleer of je een kaartje of een vlag ziet: zo kun je zien dat je in de groep bent > Om een vraag te posten klik je op 'Question' onder de vlag of het kaartje. Vul de vraag in het zoekvenster in > Om een document te posten, klik je op de paperclip. Een ander voordeel van het gebruik van de community-website is de lange lijst met hyperlinks in het blauw aan de rechterkant. Deze links zijn geplaatst door de professionele onderzoeksconsultants van de Family History Library. Dit zijn links die zij zelf regelmatig gebruiken of waarvan ze weten dat onderzoekers ze nodig hebben. Deze links kunnen je bij het onderzoek veel tijd besparen. •

Overlijdensakte van de Duitse handelaar Guido Freudenberg (1860-1909). Coll. Wikimedia

Fritz Juengling is gepromoveerd filoloog en door ICAPGen geaccrediteerd genealoog. Hij is specialist Duitse, Nederlandse en Scandinavische genealogie bij de Family History Library in Salt Lake City

Vertaald uit het Engels door Lijntje Pronk